

PRZEWODZIĆ (99) *vb impf*

e oraz o jasne.

inf przewodzić (35). ◇ *praes 1 sg* przewodzę (4). ◇ *2 sg* przewodzisz (3). ◇ *3 sg* przewodzi (13). ◇ *3 pl* przewodzą (14). ◇ *praet [2 sg m -ś przewodził.]* ◇ *3 sg m* przewodził (6). *f* przewodziła (1). ◇ *3 pl m pers* przewodzili (3). ◇ *fut 3 sg m* będzie przewodził (2) *Mącz, Strum*, przewodzić będzie (1) *BudBib*. ◇ *3 pl m pers* będą przewodzić (2). ◇ *imp 3 sg* niech przewodzi (1). ◇ *3 pl* niechaj, [niech] przewodzą (1) [w tym zapis: [-a]]. ◇ *con 2 sg m* byś przewodził (2). ◇ *3 sg m* by przewodził (3). ◇ *1 pl m pers* bychmy przewodzili (1). ◇ *3 pl m pers* by przewodzili (3). *subst* by przewodziły (1). ◇ *impers praet* przewodziono (1). ◇ *part praes act* przewodząc (2).

Sł stp, Cn notuje, *Linde* także XVII – XVIII w.

1. *Prowadząc kierować, przenosić na inne miejsce; traducere Mącz, Cn; transire facere PolAnt; ducere, traicere, transportare Cn* (5) :

przewodzić skąd dokąd (1): *Traduco*, Przewodzę z yednego mieyfcá ná drugie *Mącz* 97a.

Przen (2) :

Zwrot: »przewodzić [kogo] przez ogień, w ogniu, [przez piec cegielny]« [w tym: komu (1)] = *palić jako ofiarę dla Molocha* (1:1): áby żadnemu (nielza) przewodzić fyná fwego/ y corki fwey w ogniu Molechowi. *BudBib* 4.Reg 23/10, 2.Par 33/6; [przewodził ie [Dawid Ammonitów] przez piec cegielny. (marg) Wniektorych kłięgách [...] ták piłze. Y przewodził [Dawid] ie [Ammonitów] przez Molechmicę/ to ielt/ przez ogień gdzie áni [lege: oni] fyny fwe Molochowi przewadzáli. (-) *BudBib* 2.Reg 12/31].

a. *Przeprowadzić na drugą stronę [co przez co]* (1) : *Charon, portitor inferorum antiquis creditus*, Wrótny á przewoźnik piekielny/ który dułze przes piekielną rzekę przewodzi. *Mącz* 51a.

b. *Przegrupowywać szyk wojskowy [kogo]* (1) : Gdy fie tedy tráfi Okázowanie [tj. *przełąd gotowości i sprawności bojowej*] mieć w Ziemi álbo w Powiećie/ álbo gdzie indziey náłzey bráćiey/ przewodzić ie słykowawłzy tym obyczáiem ná Koniech/ iáko w tey *Figurze* przes *Litery* náznáczono. *BielSpr* 71v.

2. *Wyznaczać kierunek płynącej wodzie [co przez pośrzodek czego]* (1) : Thy co s fkáliłtych pagorkow pułzczałz źrzodłá płynące/ Przez pośrzodek gor przewodziłz wody przenikájące. *LubPs* X5v.

3. *Wpisywać do innych akt [co do czego]* (1) :

Szereg: »przenosić i przewodzić« (1): A zapify té *Grodzkie* máią łobie do *Akt* *Ziemłkich* przenosić y przewodzić/ ćiz łámi którym będą czynioné *SarnStat* 1157.

4. *Mieć dominującą pozycję w danej społeczności, często wykorzystując ją na szkodę osób podległych; degrassari, grassari Mącz; dominari Vulg; pro libidine ductare, per summam iniuriam exagitare, petulantiam in aliquem exercere Cn* (59) : Káżdemu fie chce przewodzić Choćia drugi łtoi zá nic *RejRozpr* I4; A gdi bis w kronicze poczedł *Więczei* bis tam tego náłfedł Czo moy przodkowie były Y iako tełz przewodziły Bo ieden v *Iacimirza* *Zbodł* bil cziftego riczerza [...] A czo tego potim bilo *Silacz* bi fie wiliczilo *RejRozm* 397; *Grassor*, Ydę by wśćiekł/ gwałtem wydzieram/ łupię/ Pułtołzę/ morduyę okrucieńłtwo wyodę álbo przewodzę. *Degrassor* idem. *Mącz* 148d; *Strum* R2v; *KochPs* 15; ále tełz y to [papieże] gwałtem otrzymáli/ y łobie vprzywileiowáli/ áby ná potym záden być nie mógł *Cefárzem*/ ktoregoby *Papież* *Rzymłki* nie potwierdził. Co gdy ták iuż wedle myłłi otrzymał/

dopiro bępiecznie przewodził/ nie tylko w Rzymie/ y we Włofzech fwobodnie rofkázuiąc/ ále też málo nie ná wšzytek zachod fłóncá/ porporce fwe rofpościeráiąc. *NiemObr* 170; *WerKaz* 290; PLąfze dworynkowa Lobzenicá Ze zász ma ná fwym łonie lubego dziedzicá. Rad obu ław Raycá/ y Rolnicy/ Y Kupcy/ [...] Ze BOG częłtym wzruřzon ich wzdychánien/ Fortunnym ie vćiefzył Páńłkim [tj. *Andrzeja Krotowskiego*] przyiáchánien. Iufz też máiá vćiec fię do kogo/ Gdy kto pocźnie przewodzić/ pocźnie brykác frogo. *RybWit* B3v; [*AktaSejmikPozn 1590/139*].

przewodzić nad kim (30): nieday tedy [*Panie*] moźności fwey przewodzić nad nami řprzeciwnikom nářem ktorzy fię vřtawicznie řtaraiá: aby wczem mogli vřidlic nas *RejPs* 74; *BibRadz* II 141a *marg*; Turca grassabitur Christianum orbem donec malignus mundus respiscat, Turek ták długo będzie przewodził nád krześcianřtwem áż fię řwiát we złořciách řwoich vřna. *Mącz* 148d; *BielSat* N4v; poniewař zli ludzie/ co iedno chcá/ nád podleřzymi przewodząc/ wymyřłaiá *CzechRozm* 183v; [*Adam mówi do Lucypera*:] Zábacźyř [= *zapomnisz*] przewodzić więcey Nád námi w tey tu piwnicy. Nieźbedna mocy řzátáńřka. *MWilKHist* Ev; Ku temuź też końcowi mowi [*Chrystus*]/ wyřyřaiá od řiebie vřźnie fwe: [...] dawřzy im też moc cudow czynienia: Nie áby nád kim przewodzić mieli/ łżąc go y nań inřtyguiąc/ ábo mu ná gárdło řtoiá: ále áby chore lecźyli: trędowáte oczyřciáli: vmárle wzbudzáli *CzechEp* 21; Ale też potym [*biskupi rzymscy*] y Ceřárze z Rzymá wypifáli: á łami ná ich řtolcu zásziedli. Czego dokazác nie mogli [...]/ poki im Ceřárze nie vřřapili. Bo onych nie zřáziwřzy z zwierzchnořci ich/ á fwych porporcow nie rozřzerzywřzy/ nie mogli fię z Krolmi y inřzymi pány wádźić y nád owiecźkami też Chriřtuřowymi przewodzić. *CzechEp* 370, 99, 334 [2 r.], 335, 368, 373, 388, 400; *NiemObr* 63; *ReszHoz* 121; Niech też to ná pámięci máiá żony/ iř dla pomocy fwych/ y dla męřá řá řtworzone [...]. Aby pod mocą iego były: Y ná znák á wieczną pámiątkę tego głow řwoich okrom zákryćia iákiego nie miewaiá; y owřzem závřdy ie przykrywaiá/ áby nad męřami nie przewodźily. *WerKaz* 290; Poki to vřnas w Polřcze bilo/ zeřmi dawnich familiei ochraniali/ [...] řiedzieliliřmi za onemi moźnemi Senatori yako za Mury/ nieprzewodzili Krolowie nad mlodřza bracia/ bo oni řtatecznie okrzywde ich za wřze fię opierali *PapřUp* E3v; Nieprzerodzone polá řpuřtořzone: Domy vřźciwe řtoiá wřłupione: Pařtwi fię kto chce/ y nád niewinnemi: Co gorřza/ řwoiř przewodzą nád fwemi. *GrochKal* 28; *KochFrag* 16, 18; A Ieřus wezwał ich [*uczniów*] do řiebie/ y rzekł: Wiećie iř kłiáźetá narodow pánuia [*dominantur*] (*marg*) przewodzą. (–) nád nimi: á ktorzy więřzy řá/ vřzywaiá zwierzchnořci nád nimi. *WujNT Matth* 20/25; A ná ořtátek/ ieřliby wolno było duźemu przewodzić nád řłábřzym: mlodemu nád řtarym: bogátemu nád vbogim. Pářzay iákoby to řřpetna y mierźiona Rzeczřpolita byłá *KlonWor ded* **3v, s. 50; [*BiałPos* 101 (*Linde*); Náyduie fię y dźiř po częřci tákich Anthiřtenow/ ktorzy odźzieniem podłym/ zá naboźne fię y řwięte vřaiá: á przedřię nád kim mogá/ bárzo rádźi przewodzą/ á ieřcźe řřtucznie. *PluřBBud* A3v]. *Cf Zwrot*.

przewodzić nad czym (1): (*marg*) Hárde tytuły Papięskie. (–) Abowiem zwać fię názwřřkiem řługá řług Boźych: á przedřię nigdy řadnemu nie řłuzyc [..]: á co moźe być inřzego/ iedno napřzod ze wřzyřkich/ ktorzy fię w tym nie czuiá řzydźić? onych niewolić? nád nimi y zdrowiem ich/ y nád máięřnořciámi przewodzić y zwierzchnořci vřzywác? *CzechEp* 334.

przewodzić na kim (7): [*Boźe*] NA mnie/ cłowiecze cnotliwym/ nie day złym przewodzić/ Cieřz mię řáłką řwá/ y rácz mię z ich řák ořwobodźić *KochPs* 184, 52. *Cf Zwrot*.

przewodźć gdzie (2): *RejZwierc* 237; *SWidrigiel* [...] Kręząc się y tąd y łam z Mołkiewłkim się zbracił. Prosząc go by mu pomogł oyczyzny dochodzić/ Aby iuz więcej Witołd wniew niemoł przewodzić *StryjKron* 517; [[*hrabia z Limozy mówi do uwięzionego Andolona:*] nie dla tegom tu przyiechał abym cię wybawił/ ale y owłzem abym ci trapienia wietłzego przymnożył. Abowiemes ty będąc wolnym siłás ná dworzach Krolewłkich przewodził. Y dziwno to káżdemu ná świecie było/ zkąd takowy dołtátek dom twoy ma/ iż ták hoynie wydawać. *HistFort* O8v].

Z przysłówkiem „wiele” zastępującym dopełnienie bliższe (1): Bo gdzieby y teraz Chrifus krolować miał: tedyby Antychrifta tego nie było. Ale iż Antichrift iest/ y wiele przewodzi/ y wymyły łwe nád łowo Boże wytawia/ á Chrifus mu tego ćierpi/ tedy sie to z łtąd iálnie pokázuie/ iż teraz Chrifus Pan nie kroluie. *CzechRozm* 182v.

Zwroty: »(nie) da(wa)ć na sobie, nad sobą przewodzić« [*szyk zmienny*] (5:4): *Mącz* 232b; Zdać sie to drugiemu zá pociechę iż ledá ocz łłucze niewinnego człowieká/ y kocha sie w thym/ mnima iże pan iż nie da ná łobie przewodzić. *RejZwierc* 114; Tákci powiem á pewnie że ci mołoycowie/ Nie dawaią przewodzić mężnieyłzym ná łobie. *PaprPan* Z4; Gleraldus Hetman zacny kiedy był w niewoli/ Groził temuż Krolowi gdyby mi powoli/ Nie dałcibym kroliku nád łobą przewodzić *PaprPan* Gg3v, T4; Ani rzekł [*Jezus*]/ gdy was przeládowác będą/ mężniełz łobie poczynayćie: przewodzić nád łobą nie dayćie/ wet zá wet oddayćie: ale tylko rzekł włtápćie z miáłtá onego do drugiego. *CzechEp* 98, 15; *NiemObr* 63; Iedno przez łwá niedbáłość wiele opułzczamy/ A ná łobie przewodzić tym opilcom [*tj. mężczyznom*] damy. *BielSjem* 11.

»na wszystkim przewodzić« (1): gdyż on [*król francuski*] iesth początkiem włzelkich walek/ wciłkow y zówichrenia/ ktory Turká ku zágubie Krześciáńłkiej wyzywa/ ktory chce ná włzytkim przewodzić *BielKron* 220v.

Szereg: »panować i przewodzić« (2): oni [*papieze*] pány łá pánow/ chociaź się obłudnie y nieprawdziwie łługámi łług Bożych zowią. Gdyź się żadney zwierzchności łądzić nie dopułzczaią/ [...] łami chcá włzytkich łądzić y nád włzytkimi/ pod tytułem łługi/ pánowác y przewodzić. *CzechEp* 335, 334.

Przen (10) :

a) O szatanie [nad kim] (6) : á nie dáy pociechy Czártowi łprołnemu/ aby thák nie przewodził nád tobę/ iáko przewodził nád przodki twemi. *RejPos* 107v, 102v; Abo iż nie tylko człowiek zły/ ale y łam Szátan do ćiebie/ przyłtápćie nie moze/ choćby sie/ wkoło około ćiebie chodząc/ iáko Lew ryczący/ niewiem iáko o cię kułł/ iestłiz mu od Bogá nie będzie pozwolono. A choć mu też y pozwolá/ iednák więcej nic nád tobę przewodzić nie moze/ iedno iáko mu wiele pozwolono będzie. *CzechRozm* 229v; *ArtKanc* H2.

Szereg: »władać i przewodzić« (1): BOG on iedyny łam włzech rzeczy łtworzyćiel/ áczłkolwiek iest wolnym łobie Pánem y Krolom włzego łwiátá/ iednak ná tymze też świecie y Szátan kroluie [...]. A wždy dla tego krolełtwo BOże nie wpada: owłzem łwiát po łtáremu łtoi: chociaź Szátan w łwoich włada y nád nimi przewodzi: á BOG też nád łwymi kroluie. *CzechRozm* 184v.

b) *O wpływie losu i planet na życie ludzkie (2)* : O Błędna Fortuno toć náder przewodźiŕz/ Práwem niewiem iakim wiele w świecie płódziŕz/ Lotry w cześc wynofiŕz/ á cnotliwym ŕzkodźiŕz/ W dobrách fię ŕwych niŕkim wiernie nie obchodźiŕz. *RybGęŕli* Bv.

przewodźić nad kim (1): Złosliwi Plánetowie nád námi przewodzą/ Walki/ głody/ y mory/ y wŕzyŕtko złe rodzą. *BielSen* 5.

c) *O ujemnym wpływie na postępowanie ludzkie (2)* : Więć choćbyŕ był obruŕzon [= *znieważony, obrażony*] od kogo bez ŕzkody/ [...] A iże ŕie obaczy á chce to nágrodzić/ Nie dáyże vporowi teź názyt przewodźić. *RejWiz* 44; O nieŕzcześcne obźárŕtwo toź ŕiá przewodźiŕz/ Zdrowiu/ ŕzcześciu y ŕławie ták káždemu ŕzkodziŕz. Ze chodzimy by błędni opuŕciwŕzy wŕzytko *RejZwierc* 252.

5. *Czynić, dokonywać czegoś (21)* :

przewodźić co (3): A wđdym go [*króla*] ia widział ŕamego/ y Apámenę [...] załóźnicę iego/ gdy ŕiedziáá po práwey ręce ie⁸⁰ A ziaŕwŕzy koronę z głowy krolewŕkiej/ włóżyá iá ná fię/ y biá krolá lewá ręká. [...] A ták pánowie moi/ izaz co ielt mocnieyŕszego nád niewiaŕty/ ktore tákowe rzeczy przewodzą? *BibRadz* 3.Esdr 4/32; *BielKron* 398v; [Tho raczcie myecz wbaczenyv. nych tego nyeprowadza. abifmy przyniewoleny t [!] nye bily extra regnum za Actorem iedzicz. *ZapWpolActCon* 1537 9/97v]. *Cf* *przewodźić co jak*.

przewodźić co jak (1): Ale ienak niemal wŕyŕczy Sá na ŕwieczie handlowniczy. A dzywno ŕwoy ŕtan [= *postępowanie*] przewodzą Czałzem łobie wiele wadzą. *RejKup* b7v.

Z przysłówkiem „wiele” zastępującym dopełnienie bliŕsze (3): Gdzie ŕie wŕzyŕcy zgodzą/ wiele przewodzą. *BierEz* S3v; Bo wiele ty łzi [*lege: łzy*] przewodzą Czo prawie ŕŕercza pochodzą *RejKup* q6v; *BielKron* 464.

Fraza: »co chce, co raczy przewodzi« [*w tym: na kim (2), nad kim (1)*] [*szyk zmienny*] (2:1): Iź nam Turcy w ŕrogoŕci pánuia/ Co rok to náŕzych krám vymuia. Co chcá ná nas przewodzą vporá/ Dziaŕki náŕze w dzieŕięcinie biorá. *BielSat* G2v [*idem*] *BielSen* 16; *PaprUp* K2v.

[*Zwrot*: »[*nad kim*] okrucieństwo przewodźić«: y niemogáć nád żywemi/ nád martwemi Ewángelikámi [*mieszczanie krakowscy*] nieŕŕyŕcháne okrucieńŕtwo przewodźili. *Respons* Bv.]

a. *Dopinać swego, realizować swoje zamiary; efficere, evincere, obtinere, pertendere, pervincere Cn* [*w tym: co (11)*] (12) : [*Po ŕmierci*] Vźrzyŕz ielić pomogá portugały ony/ Coź [*lege: coŕ*] ie márnne ŕzáfował ná rozliczne ŕtrony. Abyŕ vpor á ŕwá myŕł ŕwowlonie przewodźiŕ *RejWiz* 122v; Satago, Vŕiŕuyę/ dowodzę/ przewodzę/ dofić czynię/ pilnoŕci przykłádam/ teź yeŕtem prácowitim/ ŕtáram ŕie. *Mqcz* 369a; *RejPos* [323]; Kocha ŕie drugi kiedy czo przewodzi/ Pátrźze ŕkád ináđ iáko mu tho ŕzkodzi. *RejZwierc* 215v; *ArtKanc* O4v; pánowie wŕzytko mowia: day/ day: ŕędziowie zapláty y dárow czekáia; moźni przewodźić myŕli ŕwoie chcá. *SkarKaz*)(3.

przewodźić czym (1): Mnie ŕie zda pánowie ŕtárŕzy/ iz ináczey poŕpolŕtwa nie vkroćimy/ iedno gdy ie ŕ ŕlubow á z zakłáđow wypuŕciŕmy [...]. Przeciŕw temu Appius mowił/ námwiaiać ráđę áby ná to nie przyŕtawáli/ mowiać: iz káźdy vpadek miaŕŕá pocźyna ŕie od cudzey korzyŕci álbo dobrá/ bo iáko by im raz tego dopuŕzczono/ potymby chcieli ŕwoim vporem ine rzeczy przewodźić nizacz ŕtárŕzych nie máiać *BielKron* 107v; [*SolikZiem* C4].

przewodzić nad kim (2): *RejPs* 52v; Płatnieyſzy v ciebie prokurator/ zuchwálec/ zábijác/ morderz/ niſzi wierny á pocźciwy człowiek: ábyś iedno przewodził pychy/ nádętości/ á vpory ſwoie nád nędznym á vbogim ſтворzeniem Páná ſwego *RejPos* 192.

Ze zdaniem dopełnieniowym (3): Czáfem teſz kłyęſza rozerwáni przy obirányu [*biskupów*]/ poſpolſtwá álbo y pány á przełożone ſwyeckye ſobyce ku pomocy bráli/ áby przewodzili ná co ſye włádźili. *KromRozm III* 17v. *Cf Fraz.*

Fraza: »przewodzi co(kolwiek) chce« [*szyk zmienny*] (2): *RejKup* p7v; Czém kto ieſt więtzſzy/ á czém więtzſzemu mnoſtwu ludźi rofkázuie/ tem mu ſię mniefy godźi ono czynić coby mu ſię podobáło/ áby oná naywyżſza władności iego możność/ niepodawáła mu przeſtroney drogi przewodzić/ á ná wet y broić cobykolwiek chćiał [*porrigat occasione quodvis perpetrandi*]. *ModrzBaz* 22v.

6. Twierdzić coś, udowadniać; persuadere *Mącz* (6) :

przewodzić co (4): *ForCnR E*; *Mącz* 424c; A ty záf to mowá ſwą przewieſć chćeſz/ iż nie z vczyńkow [*Chryſtus zbawia*]/ ále z ámeſy tylko wiáry/ procz vczyńkow. (-) Dla tego to przewieſć chćę y to nie ia ſam z liebie/ ále iż to BOg w ſłowie ſwym przewodzi/ [...] iż widę ten być właſny ſznur wiáry prawdziwey Chriſtiáńſkiej: wierzyć temu mocnie/ iż BOg z łáſki ſwey grzechy odpufzcza: z łáſki ſwey zbawia *CzechRozm* 213v; *ArtKanc* I20.

przewodzić czym (3): Y pocźnie Nieſzczęścié [*nazwisko postaci działającej*] tę rzecz mnogich dobrych ludźi ſwiadomim [= *ſwiadectwem*] przewodzić *ForCnR E*; *Mącz* 424c; Aza mądry odpowie vmiejętność wiátru/ á nápełni wiátrzem włchodowym czyi brzuch? Izali przewodzić będzie ſłowem niepotrzebnym [*disputare in verbo quod non proderit*]/ á(bo) mowámi niepożytecznymi? *BudBib Iob* 15/3.

[*przewodzić o co*: [*Jezus mówi do faryzeuszów*]: Któłz mię zwás w grzechu być okazać może? (*marg*) o grzech przewodzi abo kárze (-) *MurzNT Ioann* 8/46 (*Linde*).]

przewodzić przeciw komu (2): *BudNT Ff8v*; Y mowił: Gdy was będą dla mnie ták złorzeczyć/ á wſzytko złe przeciw wam fáleſźnie przewodzić/ z thego ſię wy ráduycie, a weſelćie wſzędzie/ bowiem wáſzá zapłátá w niebie hoyna będzie. *ArtKanc* I20.

7. Przeprowadzać proces sądowy; *obtinere, vincere Cn* (6) :

przewodzić co przeciw komu (1): A iż ſie Pánowie Duchówni ſkárſzą/ że [...] przeciw im y imionách [!; *tak teſz JanStat*] ich *perlucra* przewodzono/ tedy Stároſtowie *ab exequitione* tákowych *perlucrorum* ſuperſedowác máią/ do vznánia náſzého tych *perlucrorum* ná Séymie. *SarnStat* 854.

Zwrot: »prawo przewodzić« = *obtinere causam a. ius a. litem, vindiciam ferre Cn* [*w tym: na kim* (3), *na co* (2)] (5): *GroicPorz* q4; GDy ná nieoſiádlým práwo przewodzą/ ták *ex controuerſiis* iáko *per contumaciam*: iż do tych czáfów nie był w Práwie opiáný poſtępek/ iákowyby miał bydź *in exequitione*: tedy go ták decláruiemy: [...] *SarnStat* 514 [*idem* 525]; Ktoby dobrá iákié trzymał/ ná któręby práwo kto inſzy przewodził/ ma czynić z nim *pro deportatione citationum*, niſz wynidzie rok y ſzeſć niedziéł *SarnStat* 642 [*idem* 757], 525, 757.

Synonimy: **1.** *przenosić, przeprowadzać; a. przeprawiać; 3. przenosić, wpisować; 4. panować, przodkować, rządzić, władać; 5. czynić, dokazować, dokonywać, działać, okazować; a. dopinać, dosięgać, osiągać; 6. dowodzić, okazować, podierać, poświadczać, potwierdzać.*

Formacje współrdzenne cf 2. WIEŚĆ.

Cf **PRZEWODZENIE, PRZEWODZON**

AKI (MPi)